

PROMLUVY O EUCHARISTII

KAREL BOROMEJSKÝ

1. PŘI VEČEŘI PÁNĚ, BĚHEM UMÝVÁNÍ NOHOU KAPITULE¹

*Homilie na 13. kapitolu evangelia podle Jana
27. března 1567*

Stav, v němž se křesťané nacházejí, je natolik žalostný a křesťanská víra je tak upadlá, že se lidé často podivují spíše nad tím, když někdo plní své povinnosti, než když je zanedbává. Bohužel, mnoho lidí považuje za pokrytce ty, kdo se snaží žít svatým životem, následovat příklad svatých a příklad Kristův. Jeden takový vzor (...) nám Kristus zanechal v umývání nohou, činnosti, kterou svatí a jejich Pán praktikovali s jedinečnou pokorou. Zanechal nám tak úžasné svědectví a předal nám hluboké tajemství.

¹ Svého času v milánském kostele na Zelený čtvrtek arcibiskup umýval nohy několika kněžím a jáhnům z řad významných členů diecézního kléru a dále protonotáři, kantorovi a školmistrov; jako znamení pokory. Karel Boromejský existenci tohoto zvyku potvrzuje, sám jej zachovával. Na zadní stranu rukopisu této homilie vlastní rukou připsal: *Lotio pedum Capitule* („umývání nohou kapitule“). O necelé století později umývání nohou kapitule nahradilo umývání nohou 12 starším, které arcibiskup následně zval na oběd, sám je obsluhoval, daroval jim bílé roucho a peníze. *Kapitula* je stálý sbor kanovníků při některých hlavních chrámech; nebo poradní sbor představených kláštera, kam patří všichni plnoprávní členové řeholního společenství, přeneseně se tak nazývá i místo, kde se kapitula schází (*pozn. red.*).

Začnu od dávných dob. Když se náš velký praotec Abrahám chystal přijmout Boží anděly, kteří se mu zjeví v lidské podobě, nemohl svou vůli a lásku k nim vyjádřit lépe než tím, že jim umyl nohy (Gn 18,4); totéž učinil Lot, syn jeho bratra (Gn 19,2); a Pán v evangeliu vytkl Šimonovi, že neprokázal dostatek ohledu, když mu při příchodu do jeho domu neposkytl vodu k umytí nohou (Lk 7,44).

Apoštol Pavel nechtěl, aby byly přijaty mezi vdovy ženy, které si nezvykly umývat nohy apoštolům (1 Tim 5,10). Umývání nohou totiž není jen znamením pokory, ale též projevem pravé zbožnosti a má velkou moc propojit srdce lidí vzájemnou láskou. Právě proto náš Spasitel, když viděl, že už se přiblížilo jeho utrpení, umyl všem svým učedníkům nohy: v okamžiku loučení jim zanechal vznešené svědectví a následováníhodný příklad. Poté jim přikázal, aby tento čin opakovali: „Dal jsem vám příklad: Jak jsem já udělal vám, tak máte dělat i vy“ (Jan 13,15).

Ostatní věci teď nechme stranou; musíme bedlivě rozjímat o této skutečnosti a ještě více, s nejvyšším nasazením napodobovat pokoru našeho Pána.

Existují tři stupně pokory: první je dostačující; druhý překypující; třetí přivádí svatost k dokonalosti. V prvním stupni se nacházejí ti, kdo poslouchají a cítí své nadřizené; ve druhém ti, kdo se podřizují i sobě rovným; ve třetím ti, kdo se nestydí sloužit těm, kteří jsou jim podřízeni.

Z toho všeho je zřejmé, že se náš Pán projevil jako nejpokornější a nejposlušnější. Poslouchal a podřizoval se Otci (který jej jako člověka převyšoval, ale byl mu roven co do božství) tak dokonale, že mohl prohlásit, že nebude činit nic než jeho vůli. Jak dalece pak převyšoval lidi, kteří byli pod ním, svou pokorou a ochotou sloužit, vyplývá z jeho slov v evangeliu: „Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil“ (Mt 20,28). Chcete-li se mnou rozjímat nad evangeliem, kde se vypráví, co udělal a řekl při umývání nohou, můžete to, co jsem vám nyní naznačil, najít vyjádřeno ještě bohatěji: „Bylo před velikonočními svátky...“ (Jan 13,1).²

Veškerý obsah tajemství Kristova vtělení nás učí nejhlubší pokoře a ukazuje nám jeho nesmírnou lásku. Protože nás miloval, sestoupil z nebe; z lásky k nám se dal pokřtít; postil se, snášel pokušení, utrpení, urážky a smrt; při poslední večeři prokázal svou úžasnou lásku tím, že ustanovil Nejsvětější svátost svého těla a ostatní zbožná tajemství naší víry. I umývání nohou, o kterém vám chci něco povědět, nám názorně ukazuje jeho lásku k nám a zároveň učí jeho služebníky kněze skromnosti ducha. Proto svatý evangelista říká: „Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, kdy měl přejít z tohoto světa k Otci. A protože miloval svoje, kteří byli ve světě, projevil jim lásku až do krajnosti.“ Jako by říkal: vždy

2 Další citace z této kapitoly zde již nebudou uváděny.

dával gesty a znameními najevo jedinečnou lásku; ani nyní se svého díla nevzdává, vytrvává až do krajnosti v nejvyšší a dokonalé lásce. Ďábel již vložil do srdce Jidášovi, aby ho zradil; nicméně náš Pán si byl dobře vědom, že mu dal Otec všechno do rukou, že vyšel od něj a vrací se k němu, a nezdráhal se jako pokorný služebník umýt nohy chudým rybářům a vykonat vše, co s tímto úkonem souviselo.

Tímto způsobem se ukázala jeho podřízenost, skromnost a péče o nás: Pán vstal od večeře, zatímco učedníci seděli; odložil své šaty, aby mu nepřekážely; uvázal si kolem pasu lněnou zástěru, čímž dal najevo, že je připraven sloužit a pomáhat. Nakonec sám nalévá vodu do umyvadla, sám co nejpokorněji slouží, kleká si k nohám služebníků. Myje jim nohy, vykonává to, co přináleželo těm nejnižší postaveným. Toto všechno dělá on sám; on sám nalévá vodu, on sám umývá, on sám utírá! Všem dal příklad dobroty, všem poskytl znamení své lásky.

Pokorně všem umyl nohy, všechny je nasýtil svátostí svého těla; ale ne všichni z toho měli stejný užitek. Jidáš, který se ho chystal zradit, se rád staral o Pánovu pokladnu, jedl totéž jídlo jako ostatní apoštolové, nastavil své nohy k umytí a toužil se těšit všem výsadám spolu s ostatními učedníky. Ale žádný projev lidskosti ani projev dobra ho nemohly odradit od toho, aby zradil nevinou krev. Zvrácenost zrádce je opovrženíhodná a vzbuzuje odpor: nehnula jím bázeň před Bohem, úcta

k Božímu majestátu; nehnul jím jeho nevinný život ani velikost dobrodiní, kterých se mu dostalo.

O to více nás udivuje Kristova dobrota: on viděl a znal zatvrzelost zrádce, a přesto k němu nepřestal být laskavý a snažil se všemi možnými dobrodiními obměkčit jeho zatvrzelé srdce. Zanechal nám příklad, abychom nežádali pro své nepřátele neštěstí, nýbrž obrácení; máme se je snažit získat, ne ztratit.

To, co Jidášovi přitížilo, přineslo Petrovi a apoštolům o to větší užitek: „Přišel k Šimonu Petrovi.“ Petr třikrát promluvil, Pán třikrát odpověděl a pokaždé svou odpověď přizpůsobil Petrovým slovům. Nejdříve Petr nerozuměl a zeptal se: „Ty mi chceš mýt nohy?“ jako by považoval za naprosto nepředstavitelné, aby se Boží Syn sklonil před bezvýznamným člověkem a umyl mu nohy. Potom umíněně pravil: „Nohy mi umývat nebudeš! Nikdy!“ Když pak ale poznal Kristovo pevné odhodlání, nabídl v náhlém návalu poslušnosti víc, než co Spasitel požadoval: „Nejen nohy, ale i ruce a hlavu!“ A Spasitel jej naplnil poznáním: „Co já dělám, tomu ty nyní ještě nemůžeš rozumět; pochopíš to však později.“ Jako by říkal: Neznáš tajemství skryté v gestu mytí nohou; kdybys je znal, neptal by ses. Poté se rozhodně postavil jeho tvrdošíjnosti: „Jestliže tě neumyji, nebudeš mít se mnou podíl.“ Nakonec pochválil víru a poslušnost, s níž se Petr podřizuje vůli svého Pána, a řekl: „Kdo se vykoupal, potřebuje si umýt jen nohy, a je čistý. I vy jste čistí.“

Petr zatvrzele odmítal, ale jakmile poznal, že Pán trvá na svém, ihned se podřídil. Jak dopovídá Petrově povaze, pro svou nehodnost a pro Spasitelův majestát prosí, aby na něm takový úkon neprováděl; jinde již řekl: „Odejdi ode mě: jsem člověk hříšný!“ (Lk 5,8). Tak se choval i Předchůdce Páně: „Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty přicházíš ke mně?“ (Mt 3,14). K povaze moudrého člověka patří, že umí změnit názor spíše než tvrdohlavě setrvávat ve stejném názoru. Proto chválí poslušnost Petra, který když poznal Pánovu vůli, zcela se mu podřídil. Zde nám Pán hovoří o dvou omýváních: první očišťuje celé tělo; druhé pouze pro nohy. První se provádí toliko jednou, druhé se musí často opakovat, protože nohy nejsou nikdy dostatečně čisté; často a rychle se zašpiní prachem a blátem každodenního života: proto je třeba denně je umývat.

Tímto dvojím obmytím, totiž celého těla a jeho údů, nás Pán učí, že existují dvě duchovní obmytí duše a jejích hnutí. Křest – jím je umyta celá duše a člověk je očištěn od vrozené poskvrny smrtelného hříchu. Neopakuje se. Nohy, na druhou stranu, tedy hnutí duše, je třeba umývat často, neboť každodenně upadáme do hříchu: „Řekneme-li, že hřích nemáme, klameme sami sebe“ (1 Jan 1,8). Nohy své duše máme nastavovat Kristu Pánu, aby je umyl, aby se za nás bez ustání přimlouval v nebi a aby do nás vlil milost pro odpuštění hříchů skrze svátost smíření.

Není pro naše poučení bez významu ani to, že po židovské večeři, při níž se podává velikonoční beránek, Ježíš nejprve umyl apoštolům nohy a teprve poté ustanovil Eucharistii. Ukazuje nám tím, že na svatě přijímání se máme připravovat více než Židé, když jedli velikonočního beránka: účastnili se hostiny beránka, aniž by si umyli nohy. To však byl předobraz. K tajemství Eucharistie bylo důležité přistoupit s umytýma nohama, tedy po očištění hnutí mysli. A není dobré ukazovat zbožnost lidem, navenek, jestliže uvnitř nebyla duše očištěna upřímným pokáním.

Proto když Vykupitel říká: „Ne všichni jste čistí“, necílí pouze na Jidáše, ale na všechny, kdo se honosí jménem křesťan, a přitom žijí špatně. Jazykem vyznávají, že jsou Kristovými učedníky, avšak svým životem jej křížují. Není všechno zlato, co se třpytí. I Jidáš měl navenek umyté nohy a byl počítán mezi učedníky, uvnitř však byla jeho mysl zlá, takže se dokonce nabídl, že povede ty, kteří chtěli Božího Syna zatknout.

„Když jim tedy umyl nohy...“ Spasitel obvykle nejprve koná a pak učí: současně dává příklad a jednání vzápětí potvrzuje svými slovy. Zde dává příklad pokory a lásky prostřednictvím umývání nohou apoštolům a učí, že to nebylo uděláno z prázdného rozmaru, nýbrž aby je přiměl k napodobování: „Jestliže jsem vám tedy umyl nohy, já, Pán a Mistr, máte také vy jeden druhému umývat nohy.“

V těchto slovech stojí za povšimnutí tři věci, které nám chce Spasitel předat. V samotném Spasiteli je nám ukázáno, co mají konat církevní představení a služebníci Kristovi.

Ve zrádci Jidášovi se dozvídáme, že existují lidé, kteří sedí u stolu s Kristem jako přátelé, jedí jeho chléb, navenek se hlásí ke Kristovým učedníkům, ale ve svém nitru spřádají úklady proti Pánu. To jsou ti, kdo se chtějí jevit jako křesťané a stávají se služebníky Kristovými kvůli výhodám a církevním hodnostem: ne z ryzí lásky, nýbrž pro zisk a chamtivost.

V apoštolech jsou předobrazeni ti, kteří ve svém nitru nabízejí Kristu každé své vnitřní hnutí, aby je očistil, aby tak s ním mohli mít podíl v nebi.

Milovaní bratři, vyvarujme se Jidášovy dvojakosti a zlé povahy; spolu s Petrem nabídněme Kristu k umytí svou hlavu, ruce i nohy, tedy úmysly, činy i pohnutky. A až to vše očistí a umyje svou milostí, ověncí to v nebi korunou.

Pokud ostatně chceme jen trochu uvažovat o tom, co je naznačeno v Kristově tajemství, najdeme to vyjádřeno v dokonalé službě apoštola. Vstal od židovské večeře, stejně jako se sluší, aby služebníci Páně opustili starého člověka a židovské náboženství a oblékli se do člověka nového: od litery k Duchu. Je třeba odložit šaty, tedy zbavit se všeho, co brání ctnosti, a napnout všechny své síly; opásat se bílou lněnou zástěrou, tedy čistotou života; čerpat vodu spásné nauky a očišťovat

život svých svěřených moudrostí víry, svátostmi a příkladem. Tak jednal náš vůdce a vzor, Kristus, a my máme jednat stejně.

„Není žák nad učitele“ (Mt 10,24) a nehodí se, aby se Pánovi bídni služebníci něčím pyšnili.

Milovaní bratři, cítím se nesvůj pokaždé, když já, prach a popel, srovnávám svou vlastní pýchu s pokorou svého Pána. On, který je Bůh a Pán andělů, nepohrdl službou chudým: my často odmítáme sloužit těm, kdo jsou služebníky jako my.

Syn Boží vstal od stolu, aby sloužil služebníkům, kteří zůstali sedět: my považujeme za urážku naší důstojnosti, když se nějaký náš chudý spoluslužebník, neříkám posadí s námi ke stolu, ale jen se k nám při obědě přiblíží. Stvořitel nebe a země umyl nohy chudým učedníkům: ale kolik z nás by si raději umylo nohy vínem, než abychom dali chudému sklenici studené vody. On vykonal skutky lidskosti ve prospěch toho, kdo jej zradil: my odepíráme svou spravedlivou službu i přátelům.

Co hanebnějšího lze říct nebo si myslet? Učedník se odmítá stát podobným svému učiteli, služebník svému Pánu, stvoření svému Stvořiteli, prach a popel nebeskému člověku.

Kdykoli srovnám svou pýchu – já, prach a popel – s pokorou svého Pána, stydím se. On, který je Bůh a Pán andělů, nepohrdl sloužit chudým; a my se často zdráháme sloužit těm, kdo jsou služebníky stejně jako

my. On umyl nohy těm, kdo ho zradili; my někdy odmítáme sloužit i přátelům.

Bratři, ať námi tento rozpor pohne; ať námi pohne, že se tak veliký majestát pokorně podřídil, a pokořme se spolu s Pánem, chceme-li být spolu s ním povýšeni. Služme chudým spolu s ním, chceme-li s ním kralovat; umývejme si navzájem nohy, chceme-li, aby nás Kristus přijal mezi své učedníky. Připodobněme se během tohoto života své hlavě a on nás připodobní sobě ve slávě. Amen.

OBSAH

Životopis svatého Karla Boromejského.....	5
1. Při večeři Páně, během umývání nohou kapitule.....	13
2. O slavnosti Těla a krve Páně	23
3. V den slavnosti Těla a krve Páně	31
4. Druhá neděle po Seslání Ducha svatého	43
5. K lidu Ascony v diecézi Como	57
6. Lidem z Cannobia v Milánské diecézi.....	69
7. Třetí neděle po Seslání Ducha svatého	79
8. U příležitosti posvěcení oltářů	93
9. Šestá neděle po Seslání Ducha svatého	105
10. U příležitosti udělení Nejsvětější Svátosti těžce nemocnému panu Karlu Emanuelovi, jeho jasnosti vévodovi savojskému	111
11. Sobota po druhé neděli po svátku Stětí Jana Křtitele: Komentář na 8. kapitolu evangelia podle Lukáše	119
12. Neděle v oktávu Zjevení Páně	135
13. Pátek čtvrté neděle po Velikonocích.....	153
14. Promluva V.	163
15. Promluva VI.	173
16. Promluva XVI.	183